

Dünya'da en çok
tarihi kilise ve manastırın
bir arada bulunduğu yer;

TURABDİN

ܩܘܪܝܩܘܫ

Turabdin'de Hıristiyanlığın bölgede yayılmaya başladığı I. Yüzyıldan son yüzyıla kadar binlerce kilise ve manastır inşa edildi. Ortaya çıkan birçok gelişme ve yaşanan tahribat nedeniyle, yaratılan birçok değer ve inşa edilen kilise ve manastırların bir kısmı da ya dönüştürüldü ya da yıkıldı. Kendini günümüze kadar taşıyan birçok eser de bugün kaybolmakla karşı karşıya bulunuyor. Her şeye rağmen varlığını sürdüren ve şu an açık olan yapıların bir kısmı ise şunlardır;

Dayro d Slibo Manastırı (3. yy), Dersalip (Darğeçit-Çatalçam)
Mor Dodo Kilisesi (7. yy), Beth Sbirino (İdil-Haberli)
Meryem Ana Kilisesi (2. yy), Bethzabday (İdil)
Mor Yakub da Sruğ Kilisesi (4-5. yy), Midin (İdil-Öğündük)
Mor İliyo Kilisesi (4. yy), Bethkustan (Midyat-Bağlarbaşı)
Mor İzozel Kilisesi (6. yy), Kfarze (Midyat-Altıntaş)
Meryem Ana Manastırı (1. yy), Hah (Midyat-Anlıh)
Mor Kuryakos Kilisesi (6. yy), Urdnus (Midyat-Bağlarbaşı)
Mor Afrem Kilisesi (4. yy), Bote (Midyat-Bardakçı)
Mor Yakup Manastırı (5. yy), Şiluh (Midyat-Barıştepe)
Mor Yuhanon Kilisesi (8. yy), Mzizah (Midyat-Doğançay)
Mor Yakup Kilisesi (6. yy), Kafro Tahtayto (Midyat-Elbeğendi)
Mor Had b'Şabo Kilisesi (7. yy), İwardo (Midyat-Gülgöze)
Mor Stefanos Kilisesi (6. yy), Kafarbe (Midyat-Güngören)
Mor Dimet Kilisesi (7. yy), Zaz (Midyat-İzbrak)
Mor Şemnun Zayte Kilisesi (7. yy), Hapsus (Midyat-Mercimekli)
Mor Abrohom ve Hobel Manastırı (5. yy), Midyat

Mor Gabriel Manastırı (4. yy), Midyat
Mor Kuryakos Kilisesi (6. yy), Anhlil (Midyat-Yemişli)
Mor Yakup d'Karno Manastırı (6. yy), Badıbe (Nusaybin-Dibek)
Mor Avgin Manstırı (4. yy), Gremira (Nusaybin-Girmeli)
Mor Bobi Kilisesi (4. yy), Marboho (Nusaybin-Günyurdu)
Mor Yakup Kilsesi (3. yy), Nusaybin
Meryem Ana Kilisesi (5. yy), Ehwo (Nusaybin-Güzelso)
Mor Malke Manastırı (6. yy), Arkah (Nusaybin-Üçköy)
Mor Afrem ve Mor Teodoros Kilisesi (7. yy), Arkah (Nusaybin-Üçköy)
Mor Hermiz Kilisesi (3. yy), Mardin
Kırklar Kilisesi (6. yy), Mardin
Mor Cırcıs Kilisesi (7. yy), Mahsarte (Ömerli)
Mor Yakup Kilisesi (18. yy), Bnebil (Mardin-Bülbul)
Deyrul Zafaran Manastırı (3. yy), Kalaatmara (Mardin-Eskikale)
Mor Gevargis (7. yy), Kalaatmara (Mardin-Eskikale)
Mor Dimet Manastırı (5. yy), Keleth (Savur-Dereçi)
Mor Yuhanun Kilisesi (7. yy), Keleth (Savur-Dereçi)

TURABDİN

Turabdin, Mıdyat merkez alındığında Kuzeyde Dicle nehri ve Hasno d'Kifo (Hasankeyf), Doğuda Gozarto (Cizre), Güneyde Nsibin (Nusaybin), Batıda ise Mardin ve Kuzeybatıda Savro (Savur)'un yer aldığı coğrafyadır. Eski Asur metinlerinde "Kaşiyari" olarak tanımlanan bölgede Akadlar döneminde beri yerleşik bir yaşamın olduğu ve Akad kralı Naramsin'in bu bölgeyi sefer düzenleyerek fethettiği biliniyor.

Asur kralı II. Adad-Nirari (M.Ö. 912-891) döneminde "İşalla" olarak da adlandırılan bölgeyi Yunanlı tarihçiler (Strabo, Geographika 16,1,23) "Masios" diye tanımladılar. O dönemde bölgenin hâkim dili Aramice'de "yılan" anlamına gelen "Mash"tan geldiği kabul edilen bu adın da Akad/Sümer efsanelerinde; Marduk ve Tiamat arasındaki savaşlarda adı geçen yılan olduğu kabul edilir.

Roma ve Bizans dönemlerinde kullanılan ve "İşalla"dan geldiği kabul edilen "İzala" adı ise günümüzde Turabdin'in merkezinde bulunan dağın (Türkçe; Dibek, Kürtçe; Bagok) ismi olarak Süryaniler tarafından "İzlo" biçiminde hala kullanılmaktadır. Süryanicede "ibadet edenlerin dağı" anlamına gelen Turabdin adının da bu İzlo dağının üstünde ve etrafında kurulan yüzlerce manastırda ibadet edenlerden geldiğine inanılır.

Mezopotamya ile Anadolu arasında bulunan ticaret yolu üzerinde kurulan Turabdin, tarihte sürekli olarak savaşların yaşandığı bir alan konumundaydı. Akad, Asur, Pers ve Bizans kralları bölgeyi egemenlikleri altına almak için sürekli savaşa tutuştular. Dağlık bir alan olan Turabdin'in fethedilmesi her zaman güç oldu. Buna karşın egemenlerin

merkezinden uzakta olduğu için de hep direnenlerin merkezi oldu.

Asur tarihi kayıtlarında birçok yerde adı geçen Turabdin, içinde yetişen bağlardan toplanan üzümlerden yapılan şarapla da önem kazanan bir yer konumundaydı. Aynı zamanda Asur krallarının av alanı ve dinlenme yeri de olan Turabdin'de yapılan şarap, özellikle Asurlar döneminde bütün Mezopotamya'ya dağıtılıyordu. Bazı rivayetlere göre, Turabdin'de yapılan şaraplar; bir ucu İzlo dağında, diğer ucu Ninova'da bulunan burularla taşınıyordu.

MÖ 6. yüzyılda bir süre Pers ve Medlerin denetimde kalan Turabdin, daha sonra tekrar Babililerin eline geçti. II. Babil İmparatorluğu'nun yıkılışı sonrasında sırasıyla Perslerin, Makedonların, Selokidlerin ve Romalıların eline geçen Turabdin; merkezi Urhoy (Urfa) olan Osronoye (Abgar ve

Mor Gabriel

merkezi Arbillo (Erbil) olan Adiabena krallıkları döneminde bu iki yarı bağımsız Süryani krallığının denetimine girirdi.

Çok erken dönemde Hıristiyanlaşan bu iki yarı bağımsız Süryani krallıklarının yıkılması sonrasında tam anlamıyla Roma İmparatorluğu'nun denetimine giren Turabdin IV. Yüzyıldan itibaren tekrar, dönemin iki büyük gücü Bizans ve Perslerin birbiriyle savaştıkları meydan haline geldi. Dolayısıyla Turabdin bu dönemden sonra sürekli olarak baskı ve katliamlara maruz kaldı. Buna rağmen Turabdin'de özellikle Hıristiyanlık mimarisini temelinde hızlı bir yapılaşma meydana geldi. VIII. yüzyıla kadar devam eden bu dönemde Turabdin'de Binlerce kilise ve manastır inşa edildi.

Yaklaşık 600 yıl boyunca, her türlü baskıya rağmen Hıristiyanlık temelinde gelişme gösteren Turabdin, VII.

Mor Abhay, Beth Man'am

yüzyılda İslam ordularının eline geçmesi sonrasında bu hızlı yapılaşma durduğu gibi, hem kültürel hem de etnik anlamda değişime uğratıldı. Yaklaşık 200 yıl devam eden bu dönem içerisinde bir kısım Arap aşireti bölgeye girip yerleşmeye başladı. Daha sonra XII. yüzyılda Türk boyları ve ardından XVI. yüzyıldan itibaren de Kürtler bölgeye girdi.

Farklı yapıların Osmanlı İmparatorluğu döneminde yerleşmeye çalıştığı Turabdin her şeye rağmen sahip olduğu tarihsel dokusunu korumayı başardığı gibi geliştirme konusunda da çaba sarf etti. Ancak XIX. yüzyılda başlayan katliam ve soykırımlar sonucu çok büyük bir tahribat yaşadı ve binlerce yıllık kendi kimliğini kaybetmekle yüz yüze kaldı. Yaşanan baskılar nedeniyle Süryanilerin göç etmesi ile birlikte bölge kültürü daha da korunaksız kaldı.

Günümüzde ayakta kalmak ve kendi kimliğini korumak için çaba sarf eden Turabdin'in sahip olduğu bu değerlerin dünya kültür mirası anlamında çok büyük bir önemi bulunmaktadır. Tarihin en eski yapılarının bir arada bulunduğu Turabdin, zaman içinde birbirine eklenen kültürlerle, dünyada benzeri olmayan tam bir kültürler bahçesi konumundadır.

Turabdin'de geniş bir çevreye yayılan kültürel tarihi eserlerin küçük bir kısmı inşa edildikleri konumda durup insanlara hizmet ederken, çok büyük bir kısmı tahrip olup yıkıldı. Ayakta kalan ancak amaçları dışında kullanılan eserler de azımsanmayacak bir miktarda sahiptir. Turabdin her şeye rağmen, yaşatılması, gezilip görülmesi ve anlatılması gereken bir coğrafyadır.

Meriyem Ana, HAP